

Mottagare

Regeringskansliet,
Socialdepartementet
dnr Ju2023/01620

Yttrande över remiss avseende SOU 2023:37, Förstärkt skydd för den personliga integriteten – behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök

Lunds kommun har beretts möjlighet att yttra sig över *SOU 2023:37 Förstärkt skydd för den personliga integriteten – behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök*.

Lunds kommun anser att det över lag är en bra och djupgående utredning som på många sätt tydligt lyfter fram problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck. Bedömningen är att förslagen skulle kunna bidra till att stärka skyddet för flera av de mänskliga rättigheterna i allmänhet och barnets rättigheter i synnerhet.

Utredningens förslag om oskuldskontroller och oskuldsingrepp

Lunds kommun välkomnar förslagen om att kriminalisera såväl oskuldskontroller som oskuldsingrepp. Det är viktigt att samtycke från den som har blivit utsatt inte ska utgöra grund för ansvarsfrihet, eftersom det inte går att avgöra frivillighet i en kontext där personen riskerar att bli utstött eller utsatt för hot och våld om hen protesterar.

Det är dock sedan tidigare olyckligt att könsstymningslagen inte omfattas av de registerutdrag som skolorna får ta del av vid anställning och inte heller av de registerutdrag som kommunen begär ut vid ägar- och ledningsprövning. Nu när ytterligare ett förfarande föreslås kriminaliseras inom ramen för könsstymningslagen blir det ännu mer angeläget att den lagen omfattas av dessa registerutdrag. De handlingar som är kriminaliserade enligt nuvarande lagstiftning såväl som den föreslagna (oskuldsingrepp) är typiskt sett handlingar som riktar sig mot unga kvinnor eller t.o.m. flickor. Således personer som är en del av målgruppen för det svenska skolväsendet. Dessa handlingar står

fullständigt i strid med förskolans och skolans värdegrund så som t.ex. alla människors lika värde (se bl.a. 1 kap. 4–5 §§ skollagen [2010:800]). Utifrån gällande bestämmelser får varken skolan eller kommunen någon kännedom om huruvida potentiella anställda eller huvudmän har dömts för något brott enligt könsstymningslagen. Det är problematiskt att personer som dömts för brott enligt könsstymningslagen kan få anställning inom det svenska skolväsendet eller att de kan få vara huvudmän för svensk förskola och skola, utan att kommunen som arbetsgivare eller tillsynsmyndighet överhuvudtaget får kännedom om detta.

Utredningens förslag om oskuldsintyg

Det finns en viss inkonsekvens i hur utredarna resonerar kring en kriminalisering av oskuldskontroller jämfört med en kriminalisering av oskuldsintyg.

Även om ett oskuldsintyg många gånger föregås av en oskuldskontroll är detta inte alltid fallet. För de personer som utsätts är det i slutändan intyget som sådant som blir avgörande, oavsett om en kontroll har genomförts eller inte. På så sätt bidrar oskuldsintygen i sig till att upprätthålla förtryckande och skadliga struktur/normer/traditioner. Det är viktigt att här betona samhällets roll i att inte bidra till att upprätthålla dessa strukturer. Även om det i specifika individärenden kan upplevas som att ett intyg är hjälpsamt, löser detta inga av de bakomliggande problemen. Om det för en person innebär fara för liv och hälsa att inte "kunna" intyga sexuell oskuld behöver samhället erbjuda adekvat skydd till den personen.

En kriminalisering av oskuldsintyg skulle dessutom kunna utgöra ett stöd för de pedagoger, kuratorer, vårdpersonal med flera som blir ombedda att utfärda ett sådant intyg, i stället för att i varje enskilt fall behöva göra en egen bedömning och riskeras att påverkas av viljan att hjälpa den utsatta individen.

Att kriminalisera oskuldskontroller skulle potentiellt också kunna leda till att oskuldsintygen blir fler när antalet kontroller som kan genomföras straffritt blir färre. Att inte kriminalisera oskuldsintyg riskerar därför att motverka syftet med att kriminalisera oskuldskontroller.

Vidare kan det bli en utmaning för utsatta personer att navigera i vilket juridiskt skydd som finns om bara det ena är kriminaliserat och inte det andra.

Utredningens förslag om utökat utreseförbud

En utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt LVU vid misstanke om oskuldsingrepp och oskuldskontroll välkomnas. Detta ligger dessutom delvis i linje med förslagen som presenteras i promemorian *Ett utvidgat utreseförbud för barn* (Ds 2022:9) om att bland annat utvidga möjligheten att besluta om utreseförbud till fall där det finns påtaglig risk för att barnet under utlandsvistelsen utsätts för eller utsätter sig själv för sådana omständigheter som kan föranleda beslut om vård enligt LVU.

Det stämmer att utsatthet för oskuldskontroller och oskuldsingrepp i stor utsträckning är något som socialtjänsten behöver utreda inom ramen för sitt nuvarande ansvar. En ändring av reglerna om utreseförbud i LVU skulle kunna bidra till att förstärka socialtjänstens verktygslåda ytterligare. Statlig finansiering specifikt kopplat till detta bedöms därför inte utgöra ett påtagligt behov. Däremot skulle fler ärenden om utreseförbud också medföra fler ärenden om vård/placering enligt LVU, vilket skulle kunna innebära ett ökat behov av resurser (även kriminaliseringen av oskuldsingrepp och oskuldskontroller skulle kunna leda till att fler LVU-ärenden initieras).

Utredningens förslag om äktenskapstvång och barnäktenskap

Lunds kommun är positiv till förslaget om att kriminalisera underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskap. En sådan kriminalisering skulle bland annat kunna underlätta för yrkesverksamma inom skolan och socialtjänsten i bemötandet av oroliga familjemedlemmar, vänner och bekanta, genom att tydligt kunna informera om att de enligt lag måste dela sin kunskap och/eller misstankar med polisen.

Eftersom skyldigheten att göra en orosanmälan enligt 14 kap. 1 § i socialtjänstlagen endast gäller oro för barn (dvs personer under 18 år) upplever personal inom gymnasieskolan att socialtjänsten inte alltid är intresserade av att ta emot information om elever som är över 18 (vilket många gymnasieelever är). En kriminalisering av underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång skulle i ljuset av detta även innebära att det finns en lagstadgad mottagare för orosanmälningar för ungdomar över 18 år i de fall oron rör äktenskapstvång (polisen).

I relation till informationsinsatser bedöms det finnas ett stort behov av sådana, **inte** enbart kopplat till en kriminalisering av underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskap utan till utredningens **samtliga** förslag. Likaså finns det ett generellt behov av kompetenshöjning kring hedersrelaterat våld och förtyck i förskolan

och skolan, för att öka kunskapen kring komplexiteten i frågorna samt stärka handlungsberedskapen (som utgör en del av läroplanens nya skrivningar om sexualitet, samtycke och relationer). Det behövs bland annat kunskap om bemötande, om vilket stöd som finns, om att motivera den utsatta till att söka och ta del av stöd. Personal i förskolan och skolan behöver också få stöd i att sprida kunskapen om vad de föreslagna kriminaliseringarna innebär vidare till sina elever på ett ändamålsenligt sätt.

Utredningens förslag om omvändelseförsök

Det finns flera risker med förslaget om att inte kriminalisera omvändelseförsök. Utredarnas resonemang om att omvändelseförsök omfattas av befintliga straffbestämmelser skulle även kunna appliceras på oskuldskontroller. Att precisera vissa brott men inte andra riskerar att leda till att det som inte preciseras inte heller uppmärksammas i praktiken.

Att omvändelseförsök som begrepp till följd av utredningens förslag inte skulle finnas i någon lagtext skulle även kunna innebära att de som utsätts inte på ett tydligt sätt kan navigera i vilket juridiskt skydd som finns, utan måste i stället "känna igen sig" i andra brottsrubriceringar som kan anses väldigt allmänna (ofredande, förtal etc.). Att skriva in omvändelseförsök i lagen skulle kunna bidra till att förbättra möjligheten för HBTQ-personer att åberopa sina rättigheter.

Trots att en kriminalisering av omvändelseförsök inte krävs för att ett barn som utsätts för detta ska få insatser från socialtjänsten skulle en kriminalisering kunna fungera som ett verktyg i socialtjänstens utredningar och beslut. Om även omvändelseförsök, tillsammans med oskuldsingrepp och oskuldskontroll, skulle omfattas av de utökade möjligheter att besluta om utreseförbud enligt LVU skulle det bli tydligare för varje enskild socialsekreterare, som annars behöver vara väl insatt i att detta omfattas av andra begrepp (i det här fallet psykisk misshandel).

Anders Almgren
Kommunstyrelsens ordförande